

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Сергій Сидоров
(Київ)

Рецензія на монографію Фурмана І.І. «Мінна війна на Чорному морі в першій половині ХХ століття» / І.І. Фурман. — К.: ЦП «Компринт», 2015. — 510 с.

Робота І. І. Фурмана написана на актуальну та маловідому широкому колу читачів тему. Автор звернувся до складної проблеми, здійснив спробу проаналізувати та узагальнити процес протиборства двох складових одного явища — мінної війни на Чорному морі: дій мінно-загороджувальних сил і засобів та протимінних дій і заходів (протимінної оборони та протимінного забезпечення).

Морські міни, як вид мінної зброї, у своєму розвитку пройшли значний еволюційний шлях від примітивних зразків у Давньому Китаї до сучасних багатофункціональних високотехнологічних пристроїв з елементами штучного інтелекту. За своїми властивостями, зокрема надійністю та простотою експлуатації, швидкістю постановки, скритністю, тривалістю створюваної загрози вони в арсеналі морської зброї донині не мають аналогів і залишаються достатньо ефективним засобом попередження, стримування та відсічі нападу противника з морського напрямку. Розширилися не тільки масштаби застосування мінної зброї, але й діапазон її носіїв від «традиційних» (надводних кораблів, підводних човнів, авіації, цивільних суден і плавбаз) до підводних роботів, бойових плавців, морських тварин («біотехнічних систем»), які успішно використовуються і як елементи протимінної боротьби.

Застосування морських мін у сучасних воєнних конфліктах висвітлило їх зростаюче значення у вирішенні завдань не тільки оперативно-тактичного і, навіть стратегічного характеру під час здійснення як оборонних (пасивних), так і наступальних (активних) дій з метою захисту своїх військово-морських баз, портів і морських комунікацій, а також як компонент протидесантної оборони; блокади районів базування сил флоту противника, проток, вузькостей, внутрішніх водних шляхів та окремих районів на морських театрах воєнних дій для ускладнення оперативного розгортання його ударних сил; знищення підводних човнів і надводних

кораблів на маршрутах руху та в районах бойових дій; порушення океанських, морських і річкових комунікацій.

У сучасних умовах збройної агресії проти України й існуючій загрозі застосування Чорноморського флоту Російської Федерації здійснюється пошук раціональних форм і способів застосування Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Слід погодитися з автором, що досконале вивчення й узагальнення досвіду ведення військовими флотами мінної війни, передусім на Чорному морі, допоможе розв'язати існуючі проблеми оборони держави з морських напрямків і визначити оптимальні шляхи подальшого розвитку вітчизняного військового флоту.

Відаючи належне своїм попередникам, автор монографії, проаналізувавши стан наукової розробки даної проблеми та визначивши її мало-вивчені або не досліджені аспекти, вірно зазначає, що до теперішнього часу у вітчизняній та іноземній історичній науці досвід мінної війни на Чорному морі не був предметом комплексної розробки. З урахуванням вищезазначеного актуальність монографії І. Фурмана не викликає сумніву, вона цілком може претендувати на дослідження, яке значною мірою заповнює цей пробіл.

Автор переконливо аргументує власну точку зору на сутність і зміст ключового поняття «мінна війна на морі» і дає його визначення з урахуванням існуючих наукових підходів і норм міжнародного права. Можна погодитися, що таке визначення можна інтегрувати до сучасної теорії військово-морського мистецтва як науковий термін.

Структура монографії побудована за хронологічною ознакою за трьома періодами: перший — охоплює період від початку ХІХ століття до закінчення російсько-японської війни 1904–1905 рр.; другий — присвячений подіям початку та перебігу Першої світової війни; третій — 1918–1953 рр.

Автор на основі значного фактичного матеріалу розглядає зміст бойової діяльності військових флотів під час протиборства у мінній війні на Чорному морі. При цьому розкриваються роль і місце у ній родів сил флоту — надводних кораблів, авіації, підводних човнів, способи та результати застосування під час постановки оборонних і наступальних мінних загороджень.

Значний інтерес мають розкриті автором основні заходи радянського командування у боротьбі з мінною небезпекою, де розглядаються наукові, технічні й організаційні аспекти вирішення цієї проблеми на Чорноморському флоті. Авторські висновки з цього приводу слугують застереженням від неуваги до протимінного забезпечення сил свого флоту.

Автор монографії акцентує особливу увагу на зародженні та еволюції поглядів військового керівництва флотів протиборчих сторін на ведення

мінної війни на Чорному морі у першій половині ХХ ст., що є надзвичайно актуальним на сьогодні для розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України та тих змін, що відбуваються у воєнному мистецтві за досвідом світових війн і воєнних конфліктів за останні двадцять років.

Приділивши у своїй роботі певну увагу історичним постатям, І. Фурман показує їх внесок у створення мінно-загороджувальних і протимінних сил військових флотів на Чорному морі, а також у розвиток воєнно-морського мистецтва у досліджуваній період.

Необхідно визнати, що безперечною перевагою монографії є те, що вона побудована на значному масиві вітчизняної і закордонної наукової літератури та враховує новітні досягнення в галузі воєнно-історичної науки і відповідає сучасному рівню її розвитку. При цьому автору вдалося дати об'єктивну оцінку важливим історичним подіям, поглянути на зміст мінно-загороджувальних і протимінних операцій і дій протиборчих сторін без їх політичної оцінки, що було характерним недоліком воєнно-історичних праць радянського періоду. Джерельна база роботи достатньо велика, використані архівні матеріали свідчать про вміння автора здійснювати науковий пошук, систематизувати й обробляти отриману інформацію, робити висновки, а використання архівних джерел, без сумніву додає монографії новизни та інформативності.

Автор провів колосальну роботу щодо пошуку фотодокументів, які суттєво доповнюють зміст монографії, допомагають візуально побачити матеріально-технічну базу мінної війни, безпосередньо зануритися в обстановку подій, відчути небезпеку та уявити складності мінної боротьби. Це, поза сумнівом, допомагає сприйняттю далеко не простого матеріалу і в ряді випадків дає додаткові аргументи на користь позицій, що відстоюються автором.

Наприкінці зазначимо, що монографію І. Фурмана відрізняє всебічність і переконливість викладення, матеріал подається в логічній послідовності відповідно до хронології перебігу подій, що відбувалися. Автор використовує коректний понятійно-категорійний апарат, який не припускає подвійного розуміння фактів і процесів, що описуються.

Робота виконана на високому науковому рівні та містить матеріали, окремі теоретичні висновки, положення й узагальнення, розв'язує важливу проблему мінної війни на Чорному морі як однієї з провідних форм збройного протиборства.

Дослідження, що рецензується, має прикладний характер і, поза сумнівом, може бути корисним при проведенні воєнно-історичних досліджень з проблем розвитку теорії воєнно-морського мистецтва, розвитку морської зброї, озброєння та військової техніки, визначенні пріоритетів

розбудови Військово-Морських Сил Збройних Сил України, для написання наукових праць, підручників, посібників, навчально-методичних, довідкових та інших матеріалів з воєнної історії, а також у навчальному процесі вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України при вивченні дисциплін з історії війн і воєнного мистецтва та для поліпшення підготовки офіцерських кадрів під час вивчення ними вітчизняної та світової воєнної історії. Вивчення питань історії воєнного мистецтва сприятиме розширенню їх знань, кругозору та розвитку творчого мислення.

Професор кафедри оперативного мистецтва
Національного університету оборони України
Імені Івана Черняхівського
доктор історичних наук, професор